

TÜRÜK
Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2016 Yıl:4, Sayı:7
Sayfa:1-14

ISSN: 2147-8872

ANADOLU'DA YAZILAN İLK ESERLERDEN AKSARAYLI MAHMUD'UN KISSA-YI YUSUF ADLI MESNEVİSİ

Mustafa Argunşah*
Melike Uçar**

Özet

Yusuf u Zeliha hikâyesi, Türk edebiyatının en çok okunan ve sevilen konularından birisidir. Bu yüzden 13. yüzyıldan itibaren çoklukla manzum olarak onlarca kez yeniden yazılmıştır.

Bu makalede, Kayseri'de yaşayan emekli öğretim görevlisi Rasim Deniz'in özel kütüphanesinde 21 numarada kayıtlı bulunan *Kıssa-yı Yusuf* adlı mesnevi tanıtılmaktadır. Mesnevinin ilk sayfasında yazarın adı Aksaraylı Mahmud olarak verilmiştir. Bu kişinin 1323 yılında Farsça olarak *Müsâmeretü'l-Ahbâr* adlı bir tarih kitabı yazan Kerimüddin Mahmud-ı Aksarayî olduğu kanaatindeyiz. *Müsâmeretü'l-Ahbâr*'da yer alan Arapça ve Farsça şiirler Aksarayî'nin aynı zamanda şair olduğunu da göstermektedir.

Elimizdeki yazma eser bir mecmuadır. Kitap epey yıpranmış durumdadır. Bu mecmuanın 25b-80b yaprakları arasında yer alan mesnevinin tam adı *Dâsitân-ı Kıssa-yı Yûsuf 'aleyhi's-selâm*'dır. 55 varaktan oluşan mesnevinin sondan bir veya iki yaprağı eksiktir. Eserde 1577 beyit yer almaktadır. Mesnevinin içerisinde çeşitli uzunluklarda 15 gazel bulunmaktadır. Mesnevinin konu başlıkları Farsçadır. Eser, *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle yazılmıştır. Elimizdeki nüshada birçok beyitte vezin hataları bulunmaktadır. Eserin şimdiye kadar başka bir nüshası tespit edilememiştir. Son yaprağının kopuk olması sebebiyle, nerede ve kim tarafından istinsah edildiğine dair herhangi bir kayıt mevcut değildir.

Kaynaklara göre, Aksarayî 13. yüzyılın ilk yarısında doğup 1332-1333 tarihinde vefat etmiştir. Hem tarihi veriler hem de eserin dili mesnevinin XIII. yüzyılın ikinci yarısında yazıldığını göstermektedir. Bu tespitlere göre *Kıssa-yı Yûsuf*, Eski Anadolu Türkçesinin ilk eserlerinden birisidir.

*Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi, mustafargunshah@gmail.com

**Arş.Gör., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ucarmelike85@gmail.com

Fakat eserin tespit edebildiğimiz tek nüshasının istinsahı son dönemlere aittir. Bu yüzden arkaik birçok özellik metne tam olarak yansıtılamamıştır.

Çalışmamızda bu önemli eser bilim dünyasına tanıtılmakta, transkripsiyonlu örnek metinler ve tıpkıbasımlar verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Aksaraylı Mahmud, Kısşa-yı Yusuf.

FROM ONE OF THE FIRST WORKS WRITTEN IN ANATOLIA: THE MESNEVİ, NAMED KISSA-YI YUSUF, BY AKSARAYLI MAHMUD

Abstract

Yusuf u Zeliha` story is one of the widely read and liked subjects of Turkish literature. Therefore it has been written since 13th century to this day mostly in verse and rewritten tens of times.

In this article, the mesnevi called *Kısşa-yı Yusuf*, which is recorded in the number 21 in retired instructor Rasim Deniz's private library, is introduced. On first page of the Mesnevi, author's name was given Aksarayli Mahmud. We consider that this is the person, Mahmud-ı Aksarayî, who wrote a history book in Persian, 1323, named *Müsâmeretü'l-Ahbâr*. Arabian and Persian poems in *Müsâmeretü'l-Ahbâr* shows that at the same time Aksarayî was a poet.

This written work is a journal. The book is highly worn off. Being among the 25b-80b pages of this journal the mesnevi's entire name is *Dâsitân-ı Kısşa-yı Yûsuf aleyhi's-selâm*. Consisting of 55 foils this mesnevi's one or two pages from the last pages are missing. There are 1577 couplets in the work. In the mesnevi there are 15 odes in various lengths. Tittles of the mesnevi are Persian. The work was written in `fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün` rhythm. On the copy we have there are rhythm errors in many of the odes. There could not been any copy of the work determined till this day. Since the last page is torn there is not any recording available about who copied and where it was copied.

According to resources, Aksarayî was born in the first half of the 13th century and died in 1332-1333. Both historical datum and the language of the work show that it was written in the second half of 13th century. According to these determinations *Kısşa-yı Yûsuf* is one of the first works of Old Anatolian Turkish. However the only copy that we could determine belongs to last periods. For this reason there are not many archaic features reflected to the text totally.

In our study this important work is introduced to science world, sample transcribed texts and facsimiles are given.

Key Words: Old Anatolian Turkish, Aksaraylı Mahmud, Kısşa-yı Yusuf.

Giriş

Özel kütüphanelerde ve ellerde henüz kayıtlara geçmemiş veya araştırmacılar tarafından tespit edilmemiş yüzlerce değerli yazma eser bulunmaktadır. Bunların gün ışığına çıkmasıyla Türkçenin zengin hazinesine her geçen gün yeni değerler katılmaktadır. Biz de bu çalışmamızda şimdiye kadar bilinmeyen bir Kıssa-yı Yusuf yazmasını tanıtarak kültür hazinemizin zenginleşmesine katkıda bulunmaya çalışacağız.

Bilindiği gibi, Yusuf u Zeliha hikâyesi, Türk edebiyatının çok bilinen ve sevilen konularındandır. Bu hikâye yalnız Türk edebiyatını değil, bütün dünya edebiyatını derinden etkilemiş, çok sayıda edebî eserin yazılmasına sebep olmuştur. Aynı konu günümüzde de roman, hikâye, şiir ve tiyatro olarak hâlâ işlenmeye devam etmektedir. Tevrat'ı kaynak olarak kullanan Batı edebiyatlarında hikâye daha çok Yusuf ve kardeşlerinin başından geçenlere yoğunlaşmaktadır. Kur'an'ı ve kısmen de Tevrat'ı kaynak olarak kullanan Türk edebiyatında ise konu çoklukla Yusuf u Zeliha adıyla hikâye edilmekle birlikte ikilinin aşkları eserde yalnız bir bölümü oluşturmakta, ağırlık Yusuf ve kardeşlerinin hikâyesine verilmektedir.

Yusuf kıssası, Tevrat'ta (Eski Ahit) Yaratılış (Tekvin) bölümünde (37-45. baplar), İncil'de Resullerin İşleri bölümünde (7. bap), Kur'an-ı Kerim'de ise Yusuf suresinde¹ (12. sure) anlatılmaktadır. Bu kıssa Kur'an'da “ahsenü'l-kasas” (kıssaların en güzeli) adıyla geçmektedir.

Bu kıssayı ilk defa Farsça olarak nazmedenin Firdevsî-i Tûsî (öl. 1021-1025?) olduğu kaydedilmektedir (Ertaylan 1949, 211). Irak'ta 995-996 yılında yazılmış olan bu eserin yazarının Firdevsî olduğu bazı kaynaklar tarafından şüpheyle karşılanmıştır (Türkdoğan 2011, 32). Fars edebiyatında en etkili Yusuf u Zeliha mesnevisi Câmi'ye aittir. Onun eseri Türk edebiyatını da derinden etkilemiştir. Arapça eserler ise daha çok Yusuf suresinin tefsiridir ve mensur olarak kaleme alınmışlardır (Türkdoğan 2011, 37). Türk edebiyatında yazılan ilk Yusuf u Zeliha mesnevisi ise Ali'ye aittir. Eser, kesin olmamakla birlikte 1233 (H. 630) yılında yazılmıştır (Cin 2011, 59).

Türk edebiyatında Yusuf u Zeliha mesnevileri üzerine mukayeseli bir çalışma yapan Türkdoğan, 13-19. yüzyıllar arasında Türkçe yazılmış 41 mesnevi tespit etmiştir. Bunların yüzyıllara göre dökümü şöyledir: XIII-XIV. yüzyıllarda 9, XV. yüzyılda 10, XVI. yüzyılda 13, XVII. yüzyılda 5, XVIII. yüzyılda 4, XIX. yüzyılda 1 adet (Türkdoğan 2012). Doğan ise müellifi bilinen 44, müellifi bilinmeyen 2 adet olmak üzere toplam 46 adet Yusuf u Zeliha mesnevisi kaleme alındığını belirtir (Doğan 2014, 31). Başka çalışmalarda birbirinden farklı rakamlar verilmektedir. Adı ve yazarı bilinen eserlerden bazılarının yazmalarının ele geçmediğini de belirtmek gerekir. Yeni bulunacak eserlerle bu sayının daha da artacağı aşikârdır. Aksaraylı Mahmud tarafından yazılan Kıssa-yı Yusuf ile bu mesnevilere bir yenisi daha eklenmektedir.

¹ Yusuf suresi Mekke'de inmiştir, 111 ayettir. Sure, baştan sona kadar Yusuf peygamberin başından geçen olayları anlatmaktadır.

Aksaraylı Mahmud Kimdir?

Burada tanıtacağımız mesnevinin ilk sayfasının üstünde kırmızı mürekkeple "*Dāsītān-ı kışşa-yı Yūsuf 'aleyhi's-selām ez-güftār-ı Akşaraylı Mahmūd rahmetü'l-'aleyh*" yazmaktadır. Burada kitabın yazarının Aksaraylı Mahmud olduğu açıkça belirtilmektedir. Bu kişinin *Müsâmeretü'l-Ahbâr* adlı eserin yazarı Kerimüddin Mahmud-ı Aksarayî olduğunu düşünüyoruz. Yazmanın sahibi Deniz² (1998: 66) ve eseri inceleyen Okuyucu (2001: 518) da bu görüştedir. Fakat kaynaklarda *Müsâmeretü'l-Ahbâr* dışında onun başka bir eserinin olduğuna dair herhangi bir kayıt mevcut değildir.

Deniz, özel kütüphanesindeki yazmadan hareketle, Niğdeli tarihçi Kadı Ahmed Huteni'nin *el-Veledü's-Şefik*³ adlı eserinde Mahmud-ı Aksarayî için "Onun çok güzel Türkçe, Arapça ve Farsça bilen, bu tarihlerde manzum parçalar yazabilen, bu dillerin inceliklerine vâkıf olan bir bilgin ve şair olduğundan hiç şüphe yoktur." dediğini belirtir (Deniz 1998, 67). Eserin çevirmeni Öztürk kitabın başına yazdığı giriş bölümünde, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*'da Arapça ve Farsça olarak yazdığı kendi mesnevi ve kasidelerinden hareketle onun orta dereceli bir şair olduğu hükmüne varır (Aksarayî 2000, XIII).

Müsâmeretü'l-Ahbâr her ne kadar mensur olarak yazılmışsa da eserde çok sık Farsça ve Arapça şiirler de yer almakta, bunlar metin içerisinde şiir, mısra, beyit, rubai, kaside ve mesnevi başlıkları altında verilmektedir. Şiir başlıklı metinlerin kimisi bir beyitten oluşurken kimisinin 10-15 beyte kadar çıktığı görülür. Telif bir eserde yer alan bu şiirlerin büyük bölümü yazarın kendisine aittir. Zaten Aksarayî zaman zaman bu parçaların kendi şiiri olduğunu ifade etmektedir. "Yazar, onların sıfatlarını kutlama hediyesi olarak şu şiiri kaleme aldı." (Aksarayî 2000, 117), "Yazarın şiiri" (Aksarayî 2000, 133) vb. ifadelerle şiirlerin kendisine ait olduğunu teyit eder. Aksarayî, yeri geldikçe konuyla ilgili yeni şiirler kaleme almış, bazen de daha önce yazmış olduklarını kullanmıştır: "O sıkıntı ve perişanlık günlerinde birkaç konuyu içeren ona yazdığım bir mektuba şu beyti de almıştım." (Aksarayî 2000, 126). Bazı şiirler ise adları zikredilen şairlere aittir: "...konularında hiç kimse Kâbus-ı Veşmgir'in şu şiirinden daha güzel bir şiir yazmamıştır." (Aksarayî 2000, 126), "Firdevsî şöyle diyor." (Aksarayî 2000, 153), "...burada Firdevsî'nin beyitlerinden birkaçı nakledilmekle yetinildi. Firdevsî şöyle diyor." (Aksarayî 2000, 225). Bazen de "Bilge kişilerden biri şu iki beyti bu konuda yazdı" (Aksarayî 2000, 121), "Şeyhlerin büyüklerinden birisi de onu teselli etmek için şu şiiri yazmıştır." (Aksarayî 2000, 126) diyerek yazar adı zikretmemeyi tercih etmiştir. Eserde şu şairlerden alıntı şiirler bulunmaktadır: Hakanî, Mütenebbî, Emir Mu'izzî, Firdevsî, Kâbus-ı Veşmgir, Rıza Baba, Senayi-i Gaznevî.

Müsâmeretü'l-Ahbâr'da yer alan manzum parçalar Mahmud-ı Aksarayî'nin tarih yanında şiirle de uğraştığını, bu sebeple *Kıssa-yı Yūsuf* adlı mesnevinin de ona ait olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu göstermektedir.

² Bu yazma eseri yayımlamamıza müsaade eden değerli bilim insanı Rasim Deniz'e teşekkür ederiz.

³ Önemli Farsça yerli kaynaklar arasında yer alan Niğdeli Kadı Ahmed'in yazdığı *el-Veledü's-Şefik* adlı eser, Selçuklu tarihi özellikle XIV. yüzyıl Anadolu'nun başlarındaki dinî ve sosyal tarihi ile bu devirde yaşayan devlet adamları hakkında önemli bilgiler verir. (bk. Kayaloğlu 2006, XII).

Mahmud-ı Aksarayî'nin hayatı hakkında dönem eserlerinde ve tezkirelerde herhangi bir bilgi verilmemiştir. Onun hayatı ile ilgili bilgilerin tamamı eserinden tespit edilebilmektedir. İsmindeki "Aksarayî" nisbesi Aksaraylı bir aileden geldiğini gösterir (Ata 1989, 293; Aksarayî 2000: XIII). Aksarayî'nin yazmış olduğu *Müsâmeretü'l-Ahbâr* (*Müsameretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr*) adlı Farsça eser Anadolu Selçukluları ve Moğol hâkimiyeti altındaki Anadolu'nun en önemli tarihî kaynaklarından birisidir. 1323 (H. 723) yılında tamamlanan eser, İlhanlıların Anadolu valisi Emir Çoban Noyan'ın oğlu Emir Timurtaş Noyan adına yazılmıştır (Aka 1989, 293; Aksarayî 2000, XVI).

Kitabın çevirmeni Öztürk, Aksarayî'nin eserinin dördüncü bölümünün başında verdiği Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra [1246 yılı] meydana gelen olayları Selçuklu divanındaki görevindeyken doğrudan doğruya gözlemlerine dayanarak yazdığına dair bilgilerden hareketle, "o tarihlerde 20-25 yaşlarında olduğu kabul edilirse, XIII. yüzyılın birinci yarısında doğmuş olduğunu, bu durumda ömrünün en az 47 yılını (1276-1323) devlet hizmetinde geçirdiğini" (Aksarayî 2000, XIII), "eserini yazdığı sırada 75-100 yaşları arasında bir ihtiyar olduğunu ve ölüm tarihinin kesin olarak bilinmediğini" söylemektedir (Aksarayî 2000, XV). Taneri, Aksarayî'nin 13. yüzyılın ilk yarısının sonlarında doğduğunu, ömrünün 1276-1323 yılları arasındaki kırk yedi yılını devlet hizmetinde sorumlu bir maliye memuru olarak geçirdiğini, evkaf nazırlığında bulunduğunu, bir ara Aksaray kütvali (kale muhafızı) olarak görev yaptığını (Taneri 1968, 128-129) belirtir. Aka, yazarın ölüm tarihi olarak 1332-1333 (H.733)'ü gösterir (Aka 1989, 293). Konyalı ise, Aksaraylı Mahmud'un oğlu Mehmed'in mezar kitabesini yayımlarken Mahmud'un 1323 (H. 723) yılında öldüğünü belirtmiştir (Konyalı 1974, 1416).

Aksaraylı Mahmud'un Kıssa-yı Yûsuf Mesnevisi

Aksaraylı Mahmud'un *Kıssa-yı Yûsuf* mesnevisi Kayseri'de yaşayan emekli öğretim görevlisi Rasim Deniz'in özel kütüphanesinde bulunmaktadır. Bir kitap meraklısı olan Deniz'in kütüphanesindeki eserlerin tasnifi Okuyucu tarafından yapılmış ve katalogu yayımlanmıştır (Okuyucu 2001, 511-591). Eserden ilk bahseden yazmanın sahibi Deniz'dir. Deniz doktora tezinde eseri kısaca tanıtmıştır (Deniz 1998, 66-68). Mesnevi, özel kütüphanede 21 numarada (Okuyucu'nun katalogunda sıra nu: 13) kayıtlıdır. Eldeki yazma esas itibarıyla bir mecmuadır ve içinde birkaç eser bulunmaktadır:

1. 1a-13b arasında ilk sayfası eksik bir *Muhammed Hanefi Cengi* adlı risale.
2. 13b-24b arasında Kemâl-i Ümmî'ye ait 31 adet şiir.
3. 25b-80b arası Kıssa-yı Yusuf.
4. 81b-86b arası "Bu hadisler avretler hâlin beyan eder..." diye başlayan bir risale.
5. 87a-125b arasında başı ve sonu eksik muhtelif kıssalar (Okuyucu 2001, 518).

25b-80b yaprakları arasında yer alan mesnevinin tam adı *Dâsitân-ı Kıssa-yı Yûsuf 'aleyhi's-selâm*'dir. Nüsha muhtelif ebatlarda olup metin kalın sarı kâğıda harekeli nesihle yazılmıştır. Her sayfada 15 beyit bulunmaktadır. Toplam 13 beyit sayfa kenarlarına yazılmıştır. Eser epey yıpranmış durumdadır. Bazı sayfaların eteklerinin (msl. 3a, 5a), bazı sayfaların ise üst kısımlarının (msl. 53b) yırtılması sebebiyle tam okunamayan mısralar ve kelimeler bulunmaktadır.

55 varaktan oluşan mesnevinin sondan bir veya iki yaprağı eksiktir. Eserin son beyitlerinde Yusuf ölüm döşegindedir. Bilindiği gibi, mesnevi Yusuf'un ölümüyle bitmektedir. Mesnevinin içerisinde çeşitli uzunluklarda beşi başlıksız olmak üzere 19 gazel bulunmaktadır. Konu başlıkları Farsçadır. Eserde 45 Farsça başlık bulunması gerekirken sondaki 10 adet başlık yazılmayarak yeri boş bırakılmıştır. Eserde gazeller dâhil 1577 beyit yer almaktadır.

Eserin ilk sayfasının üstünde kırmızı mürekkeple "*Dāsītān-ı Kışşa-yı Yūsuf 'aleyhi's-selām ez-güftār-ı Akşaraylu Mahmūd rahmetü'l-'aleyh*" yazmaktadır. Bir satırlık besmeleden sonra şöyle başlamaktadır:

evvel defter benām-ı pādişāh
yāz ēdelüm kuldur aña cümle şāh

Eserin ilk 16 beyti tevhide ayrılmıştır. Yazar, 17. beyitte Hz. Muhammed'e, 18. beyitte çaryar-i güzine selam verdikten sonra 19. beyitte tekrar Tanrı'yı yâd ederek yazacağı eser için yardım dilemektedir. 23. beyitte esere giriş yapılmaktadır:

19. ikileyin Tanrı'yı yāz ēdelüm
kayğudan gönümümüzi şāz ēdelüm
20. çün laṭīfsin ey Çalab luṭf işle sen
kuluña çok ma'niler bağışla sen
21. dilerem ben bir hikāyet eyleyem
kışşa-yı Yūsuf rivāyet eyleyem
22. sen ğanīsın kullara püşt ü penāh
geñez eyle dilüme ēy pādişāh
23. işid imdi bir laṭīf key dāsītān
tolu güldür içi hem çün gülsitān
24. eydelüm bu kıssayı bürhān-ıla
zīre öğdi Haḫ anı Kur'an-ıla

Eser, Hz. Yakup ve kardeşi Ays'ın bir mağarada ölümü, Tanrı'nın Cebrail'i göndererek Yusuf'a durumu haber vermesi, Yusuf ve kardeşlerinin toplanarak ağlaşmaları; bir gün Hak'tan Cebrail'in inerek Yusuf'a öbür dünya için hazırlık yapmasını söylemesi, bunun üzerine Yusuf'un üç gün hasta olması ve ev halkının ağlaşmaları, kardeşlerinin Yusuf'a "Zeliha'yı çağıralım mı?" diye sormaları, Yusuf'un Zeliha'nın kendisi yüzünden çok cefalar çektiğini, bu yüzden çağırmamalarını söylemesiyle biter. Son yaprak (veya yapraklar) kopuk olduğu için Yusuf'un ve Zeliha'nın ölümünün anlatıldığı bölüm yoktur.

Eserin Vezni

Eser, *fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün* vezniyle yazılmıştır. Fakat elimizdeki nüshada birçok beyitte vezin hataları bulunmaktadır. Bunların bir bölümü atlanmış (örn. 61. *atası*)

êşitdi [anı] êy püser 61a), bir bölümü fazladan yazılmış kelimeler (örn. *gördiler Ya'küb <çünkü> andan ayrılır* 79) ve yanlış yazımlardan (örn. *buni dër gözleri[nün] kanın döker* 98) kaynaklanmaktadır. Aksaraylı Mahmud gibi, kültürlü, Arapça ve Farsçaya hâkim, aynı zamanda iyi bir şair olduğu söylenen bir yazarın elinden çıkan bir mesnevide bu kadar hata olması beklenmezdi. Elimizdeki nüshanın müstensihinin konuya tam hâkim olamadığı gibi, savruk tutumu yüzünden kimi kelimeleri atladığını, birçok kelimeyi yanlış yazdığını (örn. *detstür < destür* 73), bunları bazen fark edip üzerini karalayarak yeniden yazdığını, atladığı mısraları sayfanın kenarına eklediğini, eserde yer alan birçok eskicil (arkaik) dil ve imla hususiyetini tam yansıtamadığını görüyoruz.

Eserin Telif ve İstinsah Tarihi

Kıssa-yı Yûsuf mesnevisinin elimizdeki tek nüshasının son yaprağının kopuk olması sebebiyle, nerede ve kim tarafından telif veya istinsah edildiğine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Yukarıda da değindiğimiz gibi, araştırmacılar Aksarayî'nin 13. yüzyılın ilk yarısında doğduğunu, ikinci yarısında meydana gelen olayları gözlemlerine dayanarak yazdığını ve 1332-1333 tarihinde vefat ettiğini belirtmektedirler. Aksarayî'nin *Kıssa-yı Yusufu Mûsâmeretü'l-Ahbâr*'dan önce, gençlik yıllarında yazmış olabileceğini düşünüyoruz. Hem bu tarihî veriler hem de eserin dilinden hareket ettiğimizde, eserin XIII. yüzyılın ikinci yarısında yazılmış olduğunu söyleyebiliriz. Eğer bu tahminimiz doğru ise, *Kıssa-yı Yûsuf*, Eski Anadolu Türkçesinin ilk eserlerinden birisi olmalıdır. Eserin istinsah tarihinin geç bir dönem olduğunu bir kez daha vurgulamak gerekir. Çünkü müstensih her ne kadar eskicil öğeleri korumaya çalışmışsa da kimi zaman kendi döneminin diline uygun olarak istinsah etmiştir. Metinde mutlaka yuvarlak ünlülü olduğunu düşündüğümüz bazı ekleri yaşamış olduğu geç Osmanlı döneminin fonetiğine uygun olarak düz ünlüyle yazmış olması bu duruma bir örnek teşkil etmektedir. Mesela 13-14. yüzyıl Anadolu Türkçesinde *sevgülü* olarak yazılması beklenen kelimedede +IU eki düzleşerek *sevgü+li* (66), *kendü* zamirinin son ünlüsü düzleşerek *kendi+nüñ* (73), *ulu* kelimesinin son ünlüsü düzleşerek *ulı* (66) olmuştur. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Kıssa-yı Yusufun metni, grameri ve dizini üzerindeki çalışmalarımız devam etmektedir. Eser tamamlanarak yayımlandığında Oğuz Türkçesinin kuruluş dönemi olan Eski Anadolu Türkçesinin aydınlatılmasında özgün bir kaynak daha okuyucuyla buluşacak, özellikle fonetik ve imla ile ilgili yeni bulgular dikkatlere sunulacaktır.

ÖRNEK METİNLER

25. işidürsin İshâk oğlı Ya'kubı
eydeyim kim nice êtdi ol nebî

26. atası İshâk-ıdı cediti Halîl
kardaşı 'İsâ-y-ıdı [hem] eyle bil

27. altı 'avrat kâbininde yâr-ıdı
her birinden iki oğlı var-ıdı

28. Yūsuf-ıla İbn-i Yāmīn anası
bir şadefdür ol iki dür dānesi
2b
29. kamusı şöyle kemâlde hüb-ıdı
ille Yūsuf kamudan maḥbüb-ıdı
30. Yūsufuñ öldi anası ol zamān
aldı Ya'kūb bir qaravaş ey cüvān
31. Yūsufi yuya arıda geyüre
emzüre acıķduđınca toyura
32. ol qaravaşuñ bir oğlı var-ıdı
küççüg-ıdı anasın emer-ıdı
33. hem bile almış-ıdı Ya'kūb şatun
ol qaravaş Zāhide adı ḥatun
34. hem Yusuf dağı tıfıl kalmış-ıdı
qaravaş aña ana olmış-ıdı
35. başladı Yūsufa dāye olmađa
Ya'kuba ölünce kullıķ kılmağa
36. Yūsufi dađı ol ođlancuđın⁴
bile emzürür ikisin ey emīn
37. bir zamān bu iş bu ḥāl üzre qalur
[ol] ikisi dağı büyür ulalur
38. gördi Ya'kūb kim qaravaş ođlanı
kendü oğlından eyü arı teni
39. fikr eyledi qaravaş oğlanın
ol emeceđin eme Yūsuf hemīn
40. vardı ayırdı qaravaşdan anı
çünki görmedi qaravaş oğlanı

⁴ vezin bozuk

41. ol qaravaş hâzrete çün iñledi
sevdüğümnden Ya'kûb ayır[dı] dèdi
42. sevdüğünden anı dahı kıl cüzâ
nite-kim ètdi beni ol èy Huzâ
43. dèdi bunı hâceti oldı kabûl
gör neye uğradı âhir ol resûl

3a

44. hayli yıllar bunuñ üstine kalur
ulalur Yūsuf büyük yigid olur
45. her bir işde-y-idi her bir kardaşı
Ya'kubuñ Yūsuf-ıdı her kez⁵ işi
46. 'ilm ü hikmet öğredürdi ol aña
komaz-ıdı görmege hiç dört yaña

x x x

519. geleşüm imdi Zelîhâ sözine
Yūsufi görlüm⁶ alur mı özine

19b

520. Yūsufa key 'izzet èder ol nigâr
al u yaşıl geyürür çün nev-bahâr
521. 'anberi gül şuyuna karar-ıdı
Yūsuf'uş her dem başın tarar-ıdı
522. altun ıbrık getürür Yūsufi yur
şan Zelîhâ üstine balkır nûr
523. Yūsufa Zelîha nice girişür
dahı biter 'ışk odına durişür
524. gövdesi oldı za'îf [ü] beñzi saz
dāye gördi kız harâb oldı az az
525. dāye eydür ey nigâr hâlün eyit

⁵ Metinde *hergiz* yazıyor. Fakat bu kelime "asla, katiyyen, hiçbir vakit, hiçbir suretle" gibi olumsuz anlamlar taşımaktadır. Oysa metin bağlamında anlam "her zaman, daima" olmalıdır. Yanlış yazım olduğu düşünülerek *her kez* olarak düzeltilmiştir.

⁶ Metinde: görelüm

- kim şarardı beñzün aḥvālün eyit
526. hep Zelīḥā 'ışkını takrīr kıılır
dāye aña bir 'aceb tedbīr kıılır
527. dāye eydür yā Zelīḥā genc i māl
çok gerek kim başa ire işbu ḥāl
528. elini alur Zelīḥā dāyenün
arasına iledür sermāyenün
529. eydür uşbu genci anuñ yolına
ḥarc éde gör şöyle⁷ vuşlat bulına
530. viribirler māl ı gencīne Çin'e
tā gele şüret gören Mışır içine
531. dürlü dürlü her metā'lar alalar
geleler kaçır ı arasta kıılalar
532. okudılar Mışır u Şām üstāzların
kodılar ol ḥatunuñ bünyāzların
533. sağda solda yazdılar şüret tamām
eylediler kaçır içinde éy hümām
534. döşediler ebrişim halıçalar
aña ḥasret geçer-idi niçeler

20a

535. taḥt-ı altun dört yanında dört toğan
örttiler üsti ḥarīr éy nev-cüvān
536. incilerün key laṭīfin dizdiler
turre-i zülf-i Zelīḥā yazdılar
537. kodılar tāc-u muraşsa' başına
ay görürse gerek anı yaşına
538. gëydügi hep incü vü mercān-ıla⁸
diyeler ol gün érişe cān-ıla⁹
539. dāyeyi Yūsuf katına viribir
dāye eydür gel seni ḥatun okır

⁷ Kelime yanlış yazılmış. Metinde: şöyülle

⁸ Metinde: incü emr ü cān-ıla

⁹ Metinde: ol cān-ıla

540.  urur ol serv-i rev n oldu y r r
ayağın  per güneş yüzin s r r
541. geldi gördi bezemişler bir sar y
kendü g neşd r Zel h  şanki ay
542. m şk   ‘anber r yih sın şol u sağ
şöyle gelür  o tolu olur met ’
543. gördi Y suf h li ayruksı döner
t z Zel h  anda tahtından iner
544. berkid r ol dem sar yuş  apusın
yedi  apu muhkem  der hep sin
545. gördi Y suf  apuları bağladı
yedi yerde tonu bağın bağladı
546.  ancar u ki g zed r ol h lveti
kendü görinür Zel h  ş reti
547. yapışur ol dem Zel h  nerm  der
ille Y suf Tanrısından şerm  der
548. Y suf  yd r baņa ‘Az z şaydı m l
şatun aldı beni eyledi iy l¹⁰
549. ben aņa  aşd-u mel met  tmeyem
evine aņuş h y net  tmeyem

20b

550. d r Zel h  ben ‘Az z[i] bir yaņa
 deyim  alsun bu eml k hep saņa
551. beni dağı sen  aravaşlığa al
f r ati  o eyleyelüm biz viş l
552. d r Zel h  Y sufa mađd m beni
vuşlatuğdan  omağıl maħr m beni
553. şeyt n ikisini yakın getürür
ikisi bir araya   n oturur
- x x x
1558. Ya‘ ub eydür va‘de  rişdi baņa
g nder ş siz beni Ken’ ndan yaņa

¹⁰ Kelime T rk eşitirilerek ayın yerine elifle yazılmış (< Ar. ‘iy l)

1559. Ya'kub'un oğla[nla]rı dirildiler
kamusı feryād u zārı kıldılar
1560. ataların Ken'āna gönderdiler
kendüler küllü Mışır'da turdılar
1561. gider-iken Ya'kubun kardaşı 'İyş
hōş temiz kişi-y-idi hem key nefis
1562. Hağ ayırmış-[ı]dı Ya'kubdan anı
bunca yıl¹¹ vāşıl ola diler anı

55b

1563. geldiler şordılar [aḡa] Ya'kubı
kārübān eydür gitdi ol nebī
1564. Ya'kubun ardınca 'İyş dağa çıkar
gördi mağrada yatup Ya'küb bağar
1565. 'İyş gelür urur yüzini yüzine
ol dağı yatur işidür sözi ne
1566. Hağ buyurur iner ol dem Cebra' l
canların alur kālīb sebīl
1567. kām u nā-kām çün gelen gitmek gerek
Tağrı hükmidür bunu n'etmek gerek
1568. Yūsufa Hağ Cebra' l[i] viribir
atasınun aḡvālını aḡa dēr
1569. Yūsuf-ıla dirülür kardaşları
zārılık efgān olur hep işleri
1570. Hağdan indi yine bir gün Cebra'ıl
Yūsuf'a eydür yarağun eylegil
1571. kim saḡa müştāk durur cedd ü ata
vağtidür kim 'azm edesin hağrete
1572. ḡasta olur üç gün ol şāh-ı cihān
ehl-i beyti zārılık kılor figān
1573. bunu kardaşları böyle gördiler
çevresine dört yaḡa oturdılar

¹¹ Metinde: yıldur

1574. bağıduğınca yüzine kardaşları
siyl oluban aķar [göz]yaşları
1575. Yūsufa kardaşları eydür emîr
biz Zeliḫâ'yı oķıdalum mı dër
1576. Yūsuf eydür tınmaņuz kim o nigâr
dürlü dürlü yüreginde tağ[1] var
1577. benüm-ile başını ḫōş eyledi
benden ötrü çok cefâ nüş eyledi

KAYNAKÇA

- AKA, İsmail, “Aksarâyî, Kerîmüddin”, C. 2, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, s. 293.
- ARGUNŞAH, Mustafa, “Halilođlu Ali'nin Yusuf u Zelihası ve Dili Üzerine Yeni Görüşler”, **Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (1-2 Aralık 2010)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi – Türk Dil Kurumu, İstanbul, 2013, s. 23-38.
- CİN, Ali , **Türk Edebiyatının İlk Yūsuf ve Züleyhâsı Ali'nin Kıssa-i Yūsuf'u**, TDK Yay., Ankara, 2014.
- DENİZ, Rasim , **Halilođlu Ali'nin Yūsuf ve Zeliḫâ Kıssası**, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ, 1998.
- DOĞAN, Ahmet, **Bağdatlı Zihni, Yūsuf u Züleyha**, Kesit Yay., İstanbul, 2014.
- ERTAYLAN, İ. Hikmet, “Türk Dilinde Yazılan İlk Yūsuf ve Züleyha”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. III, S. 1-2, Ankara, 1949, s. 211-230.
- KAYALIOĐLU, Filiz, **II. İzzeddin Keykavus ve Zamanı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Genel Türk Tarihi) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.
- KERİMÜDDİN MAHMUD-İ AKSARAYÎ, **Müsâmeretü'l Aḫbâr**, (Çev. Mürsel ÖZTÜRK), Ankara, 2000, TTK Yay.
- KONYALI, İbrahim Hakkı , **Âbideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi**, 2. C, İstanbul, 1974.
- OKUYUCU, Cihan, “Rasim Deniz Yazmaları Katalođu”, **Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, (12-13 Nisan 2001) Bildiriler**, C. II, Kayseri, 2001, s. 511-591.
- TANERİ, Aydın , “Müsâmeretü'l-Aḫbâr'ın Türkiye Selçukluları Devlet Teşkilatı Bakımından Deđeri”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. IV, S. 6, Ankara, 1968, s.127-171.

TÜRKDOĞAN, Melike Gökcan, **Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 2011. (e-kitap)